

Europska unija i pravo kršćana na slobodu vjere

**Analiza učinka EU smjernica o promicanju i zaštiti
slobode vjere ili uvjerenja u odnosu na izvješća
Opservatorija o diskriminaciji i netoleranciji prema
kršćanima u Europi**

IVANA BENDRA*

• <https://doi.org/10.31823/d.26.4.4> •

UDK: 27-18:342.7(4-67EU) • Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 19. veljače 2018. • Prihvaćeno: 6. prosinca 2018.

Sažetak: *Europska unija predstavlja se kao zajednica zemalja koja veliku pozornost posvećuje promicanju i zaštiti prava na slobodu vjere. S namjerom da unaprijedi provođenje politike ljudskih prava, i unutar pojedinih zemalja članica i u njihovu djelovanju u vanjskoj politici, 2013. godine izdala je EU smjernice o promicanju i zaštiti slobode vjere ili uvjerenja. S druge strane sve se učestalije ističe kako se pojedine zemlje članice Europske unije, ali i sama Europska unija kao politička zajednica, suočavaju s različitim oblicima vjerske diskriminacije i netolerancije kojima se krše prava na slobodu vjere nad pripadnicima najmnogobrojnije religijske skupine u Europskoj uniji, kršćanima. Stoga je cilj ovoga rada prikazati imaju li donesene EU smjernice pozitivan utjecaj na suočavanje s uočenom pojavom kršenja prava kršćana na slobodu vjere na području Europske unije. Navedeno će se prikazati na temelju analize izvješća Opservatorija o diskriminaciji i netoleranciji prema kršćanima u Europi i diobom promatranih slučajeva na razdoblje prije (2005. – 2012.) i nakon donošenja EU smjernica (2013. – 2017.). Na temelju provedene analize može se zaključiti kako se Europska unija, unatoč donesenim EU smjernicama, i dalje suočava s kršenjem prava kršćana na slobodu vjere. Poteškoće u ostvarenju primarnih područja djelovanja, zadanih u okviru EU smjernica, najčešće su posljedica njihove kolizije s poštivanjem ostalih ljudskih prava te*

* Dr. sc. Ivana Bendra,
Institut društvenih
znanosti Ivo Pilar
– Područni centar
Vukovar,
J.J. Strossmayera 25,
p. p. 58, 32000 Vukovar,
Hrvatska, Ivana.
Bendra@pilar.hr

donošenjem zakona radi promicanja i zaštite jednakosti, posebice rodne jednakosti, a koji se posljedično negativno odražavaju na pravo kršćana na slobodu vjere.

Ključne riječi: *diskriminacija i netolerancija kršćana, Opservatorij o diskriminaciji i netoleranciji prema kršćanima u Europi, EU smjernice, politika ljudskih prava, zakoni jednakosti.*

Uvod i metodološke napomene

Europska unija u svojim temeljnim dokumentima predstavlja se kao zajednica zemalja koja veliku pozornost posvećuje promicanju i zaštiti ljudskih prava, među kojima i pravo na slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti ili uvjerenja.¹ Radi unaprjeđenja takve politike 2012. godine donijela je program – strateški okvir za ljudska prava i demokraciju,² za čiju je provedbu izdala ukupno 11 smjernica,³ među kojima su, kao desete u nizu, 2013. godine izdane i *EU smjernice o promicanju i zaštiti slobode vjere⁴ ili uvjerenja* (dalje *EU smjernice*).⁵ Priznajući na taj način pojavu kršenja prava na slobodu vjere, neovisno o tome jesu li ih kršili državni ili nedržavni akteri, kao široko rasprostranjenu, koja utječe na sve dijelove svijeta, pa tako i Europu,⁶ Europska unija pokazala je kako teži ostvarenju dosljedne i nesmetane politike poštivanja ljudskih prava na slobodu vjere ili uvjerenja, u čijem provođenju želi istaknuti zemlje članice kao pozitivne primjere drugima. Premda *EU smjernice* nisu pravno obvezujuće, »one predstavljaju pragmatični instrument politike Europske unije o ljudskim pravima te praktične alate koji pomažu državama članicama u unaprjeđenju politike ljudskih prava«⁷ te na taj način značajno usmjeravaju »izradu nacionalnih politika na području ljudskih prava«.⁸

¹ Kao temeljne dokumente u zaštiti navedenoga navodi se sljedeće: članak 9. *Europske konvencije o ljudskim pravima*; članak 10. *Povelje Europske unije o temeljnim pravima* te članak 10. *Ugovora o Europskoj uniji* i *Ugovora o funkcioniranju Europske Unije*.

² Usp. EUROPSKA KOMISIJA, *Zajednička komunikacija europskom parlamentu i Vijeću – Akcijski plan za ljudska prava i demokraciju. Ljudska prava kao trajni prioritet programa EU-a (2015. – 2019.)*, u: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A52015JC0016> (12. 1. 2018.).

³ Usp. <http://www.intoleranceagainstchristians.eu/case/christian-on-trial-for-reaching-out-to-woman-on-the-way-to-abortion.html> (12. 1. 2018.).

⁴ S obzirom na to da se na službenim stranicama Europskoga parlamenta u hrvatskom prijevodu naziva dokumenta rabi termin sloboda vjere, isti je korišten i u ovom radu.

⁵ COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION, *EU Guidelines on the promotion and protection of religion or belief* (24. VI. 2013.), <https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/137585.pdf> (20. 9. 2017.).

⁶ *Isto*, 1.

⁷ Usp. https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/8441/human-rights-guidelines_en (22. 12. 2017.).

⁸ Usp. <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/ljudska-prava/politika-eu-u-podrucju-ljudskih-prava/> (22. 12. 2017.).

Na potrebu donošenja takvog dokumenta ukazivala su i pojedina istraživanja koja su, najčešće s fokusom na pripadnike vjerskih manjina, točnije pripadnike islamske vjeroispovijesti, upozoravala na sve učestalije kršenje navedenoga prava u pojedinim zemljama članicama Europske unije.⁹ Uz navedeno organizacije poput OSCE-a i ODIHR-a upozoravale su na sve učestalije njegovo kršenje i nad pripadnicima većinske religije u zemljama članicama Europske unije, kršćanima. Kao glavni uzročnici kršenja navode se sekularizam, islam te zakonska ograničenja povezana s poštivanjem ljudskih prava, najčešće pravima LGBT-populacije te spolnim i reproduktivnim pravima žena, odnosno pravom na pobačaj.¹⁰

O navedenom najeksplicitnije progovara *Opservatorij za diskriminaciju i netoleranciju nad kršćanima* (dalje *Opservatorij*), koji u izvješću iz 2013. godine navodi kako je do 2012. godine zabilježio ukupno 41 zakonsko ograničenje u pojedinim zemljama članicama Europske unije koje se negativno odražava na pravo kršćana na slobodu vjere.¹¹ Ta neprofitna i nevladina organizacija iz Austrije sustavnim praćenjem i bilježenjem slučajeva diskriminacije i netolerancije prema kršćanima u Europi s pomoću mrežne stranice i pojedinačnih prijava, s fokusom na zemlje članice Europske unije, ali i zemlje pristupnice, do sada je evidentirala ukupno 2095 slučajeva,¹²

⁹ Tako primjerice Fox tvrdi da su u EU-u najviše diskriminirani pripadnici islamske vjeroispovijesti, uz koje navodi i pripadnike kršćanskih manjinskih vjerskih zajednica. Usp. J. FOX, Y. AKBABA, Religious Discrimination in the European Union and Western Democracies, 1990-2008, u: *Z Religion Ges Polit* 1(2017.), 185-209.; H. DAGAN, S. LIFSHITZ, Y. Z. STERN (ur.), Religion and the Discourse of Human Rights, Jerusalem, 2014., 331-355. Također i brojna druga istraživanja ukazuju na činjenicu da su pripadnici islamske vjeroispovijesti među skupinom stanovništva EU-a koja je u opasnosti od diskriminacije, poput *Eurobarometra: EUROPEAN UNION, Special Eurobarometer 437: Discrimination in the EU in 2015* ili *European Union Minorities and Discrimination Survey*; EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS, *Second European Union Minorities and Discrimination Survey. Muslim – Selected findings*, 2017.

¹⁰ Usp. OSCE/ODIHR, *Intolerance and Discrimination against Christians: Focusing on Exclusion, Marginalization and Denial of Rights* (4. III. 2009.), u: <http://www.osce.org/odihr/40543?download=true> (10. 6. 2017.); OSCE PA, *Resolution of the OSCE Parliamentary Assembly Adopted at the Twentieth Annual Session* (10. 6. 2011.), u: <http://www.oscepa.org/documents/all-documents/annual-sessions/2011-belgrade/declaration-4/3030-belgrade-resolutions-eng/file> (11. 11. 2017.); S. BASKERVILLE, The sexual agenda and religious freedom – Challenges in the Western World, u: *International Journal for Religious Freedom* 4(2011.)2, 91-105.

¹¹ Usp. OBSERVATORY ON INTOLERANCE AND DISCRIMINATION AGAINST CHRISTIANS, *Report 2013*, 6-36., http://www.intoleranceagainstchristians.eu/fileadmin/user_upload/Report_2013_on_Intolerance_and_Discrimination_against_Christians_in_Europe_Webversion.pdf (25. 10. 2017.).

¹² Navedeni podatak odnosi se na razdoblje od siječnja 1970. do prosinca 2017. godine.

o čemu je objavila ukupno 6 izvješća.¹³ Uz navedeno svojim radom i izvješćima *Opservatorij* teži i upozoravanju na potrebu proširenja dosadašnje uvriježene prakse promatranja vjerske diskriminacije i netolerancije jedino u odnosu na pripadnike vjerskih manjina.¹⁴ Stoga svojim izvješćima žele pokazati kako je trenutačna situacija u većini zemalja članica bitno drukčija te se ne može objasniti samo kao posljedica »gubitka određenih povlastica ili sukoba među različitim denominacijama«.¹⁵

Slijedom navedenoga, s obzirom na uočenu pojavu kršenja prava kršćana na slobodu vjere na području Europske unije cilj je ovoga rada prikazati imaju li donesene *EU smjernice* pozitivan učinak na suočavanje s problemom u pitanju. Svjesni složenosti istraživane problematike i činjenice da prostorne mogućnosti ovoga rada ne dopuštaju detaljniju raspravu o svim aspektima koji utječu na poštivanje prava kršćana na slobodu vjere u zemljama članicama, poput crkveno-državnih odnosa koji svakako imaju značajnu ulogu, u radu će se o problemu u pitanju progovoriti temeljem analize izvješća *Opservatorija*.

Istraživanje se temelji na prikazu rezultata analize izvješća *Opservatorija* za razdoblje od 2005. do 2017. godine,¹⁶ odnosno diobom promatranih slučajeva na dva razdoblja: prije izdavanja *EU smjernica* (2005. – 2012.) te nakon njihova izdavanja (2013. – 2017.).¹⁷

Slijedom navedenoga, u okviru provođenja ovoga istraživanja netolerancija prema kršćanima promatrana je kao oblik kršenja prava kršćana na slobodu vjere u okviru socijalne dimenzije (isključenja iz javnoga života, isključenja kršćanskih simbola iz javnosti, vrijeđanja, izazivanja ili pogrejnoga prikazivanja u medijima i negativno-

¹³ Prvo je objavljeno izvješće iz 2010. godine (za razdoblje od 2005. do 2010.), dok su ostala objavljena pojedinačno za sljedeće godine: 2011., 2012., 2013., 2014. i 2015. Za 2016. i 2017. godinu još nisu objavljena izvješća, no svi su slučajevi dostupni na stranicama *Opservatorija*.

¹⁴ U navedenom *Opservatorij* redovito izvješćuje brojne organizacije i institucije, poput Vijeća Europe, Ujedinjenih naroda, Vijeća biskupskih konferencija Europske unije, institucija Europske unije, Agencije za temeljna prava Europske unije i OESS-a, a član je i platforme za temeljna prava EU-a – Agencije za temeljna prava Europske unije.

¹⁵ OBSERVATORY ON INTOLERANCE AND DISCRIMINATION AGAINST CHRISTIANS, *Shadow report 2005-2010*, 6 (10. XII. 2010), u: http://www.intoleranceagainstchristians.eu/file-admin/user_upload/Five-Year_Report_Intolerance_against_Christians_in_Europe_-_online_version.pdf (23. 9. 2017.).

¹⁶ S obzirom na to da izvješća za 2016. i 2017. godinu još uvijek ne postoje, analiza je provedena na temelju prikazanih slučajeva na stranicama *Opservatorija*, na kojima su dostupni svi do sada evidentirani slučajevi.

¹⁷ Analizu izvješća provela je autorica ovoga rada u razdoblju od kolovoza do prosinca 2017. godine.

ga stereotipiziranja), dok je diskriminacija promatrana u odnosu na kršenja prava kršćana na slobodu vjere u zakonskoj dimenziji.¹⁸

Nadalje su temeljem analiziranih izvješća *Opservatorija* podatci samostalno raščlanjeni na sljedeći način:

1. *analiza slučajeva kršenja individualne dimenzije, na temelju kojih je utvrđena diskriminacija ili netolerancija kršćana na sljedeće načine:*
 - ograničavanjem ili povredom prigovora savjesti, slobode izražavanja i prava roditelja u odnosu na obrazovanje djece
 - diskriminirajućom politikom »jednakosti« na radnome mjestu
2. *analiza slučajeva kršenja kolektivne dimenzije, odnosno prava kršćana na slobodu vjere u zajednici s drugima, na temelju kojih je utvrđena diskriminacija ili netolerancija na sljedeće načine:*
 - vrijeđanjem, izazivanjem ili prekidanjem obreda
 - kršenjem slobode okupljanja i udruživanja
 - netolerancijom prema kršćanskim simbolima u javnom životu
3. *analiza slučajeva incidenata ili nasilja nad kršćanima prouzrokovana kršenjem individualne i/ili kolektivne dimenzije*
4. *vrijeđanje ili širenje predrasuda prema kršćanima*
5. *analiza slučajeva vandalizma (nasilja nad kršćanskim objektima)*

Takav način analize učinjen je kako bi se dobivene rezultate povezalo s načinom definiranja slobode vjere, odnosno iznesenim primarnim područjima djelovanja u okviru *EU smjernica*, o kojima će se detaljnije progovoriti u nastavku rada.

Stoga je potrebno napomenuti da namjera ovoga rada nije utvrđivanje postojanja konkretnih mjera koje upućuju na utjecaj *EU smjernica* na postojeće zakonodavne okvire zemalja članica, već analizom izvješća *Opservatorija*, odnosno uvidom u broj slučajeva nasilja i vrijeđanja kršćana, vandalizma nad kršćanskim objektima te slučajevima kršenja individualne i kolektivne dimenzije, utvrditi postoji li pozitivan trend u suočavanju s problemom u pitanju. U predstavljanju navedenoga najprije će se ukratko prikazati sadržaj donesenih *EU smjernica za promicanje i zaštitu slobode vjere ili uvjerenja*, nakon čega će se prikazati rezultati izvješća *Opservatorija* za

¹⁸ Navedeni način definiranja pojmova diskriminacije i netolerancije preuzet je prema: OBSERVATORY ON INTOLERANCE AND DISCRIMINATION AGAINST CHRISTIANS, Report 2011, 8-9(2012.), u: http://www.intoleranceagainstchristians.eu/fileadmin/user_upload/Report_2011_on_Intolerance_and_Discrimination_against_Christians_in_Europe_Webversion.pdf (25. 10. 2017.).

prvo promatrano razdoblje (2005. – 2012.), odnosno prije donošenja *EU smjernica*, i na koncu u drugom promatranom razdoblju (2013. – 2017.), odnosno nakon donošenja *EU smjernica*.

1. EU smjernice za promicanje i zaštitu slobode vjere ili uvjerenja

Dokument *EU smjernice*, usvojen od Vijeća Europske unije 24. lipnja 2013. godine,¹⁹ sadržajno se sastoji od triju dijelova: uvoda, operativnih smjernica te implementacije i evaluacije.²⁰ Na samom početku uvodnoga dijela kao razloge za djelovanje iznosi se kako je »pravo na slobodu mišljenja, savjesti, vjeroispovijesti ili uvjerenja, češće nazivano pravo na slobodu vjere ili uvjerenja, temeljno pravo svakog ljudskog bića«²¹, čije kršenje »može pogoršati netoleranciju i često čini rane pokazatelje potencijalnog nasilja i sukoba«²². Stoga se naglašava kako sloboda vjere ili uvjerenja »kao univerzalno ljudsko pravo, štiti poštivanje različitosti, a njezina nesmetana primjena direktno doprinosi demokraciji, razvoju, vladavini prava, miru i stabilnosti«²³. Upravo iz navedenoga proizlazi kako *EU smjernice*, vođene načelom jednakosti, idejom univerzalnosti, nedjeljivosti, međusobne povezanosti i međuzavisnosti svih ljudskih prava, imaju za cilj zaštititi i promicati navedeno pravo, pri čemu se naglašava nepriviligiranost ni jedne religije. U kontekstu navedenoga ističe se obveza poštivanja, zaštite i promicanja slobode vjere ili uvjerenja, osim u odnosu na vanjsku politiku i unutar vlastitih granica, u čemu veliku važnost imaju zakonodavni okviri koji trebaju omogućiti navedeno pravo svima bez razlike. Dakle, definirajući slobodu vjere ili uvjerenja kao slobodu imati, ne imati ili odabrati vjeru ili uvjerenje po vlastitom izboru, odnosno navodeći kako sloboda vjere ili uvjerenja u sebi uključuje »pojedinačno ili u zajednici s drugima, javno ili privatno iskazivanje bogoslužjem, obredima, praktičnim vršenjem i poučavanjem«²⁴, u dokumentu se navodi kako se ona, kao fundamentalna sloboda, jednako odnosi na sve osobe i vjere ili uvjerenja, uključujući i one koje nisu tradicionalno prakticirane u pojedinačnoj zemlji, odnosno uvjerenja osoba koje pripadaju religijskim manjina-

¹⁹ Za detaljnije informacije pogledati u: M. D. EVANS, P. PETKOFF, J. RIVERS, *The Changing Nature of Religious Rights Under International Law*, Oxford, 2015., 164-184; Z. ILIĆ, Vjerska sloboda u Zakoniku kanonskoga prava i u zakonodavstvu RH, u: *Diacovensia* 21(2013.)4, 721-747.

²⁰ Uz navedeno dokument sadrži i dodatak u kojem se daje opsežan popis međunarodnih normi, standarda i načela na koje se EU može pozvati ili se njima koristiti u kontaktima s trećim zemljama.

²¹ COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION, *EU Guidelines on the promotion and protection of religion or belief*, 1.

²² *Isto*.

²³ *Isto*.

²⁴ *Isto*, 2.; usp. članak 18. *Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima*.

ma kao i na neteistička i ateistička uvjerenja.²⁵ Nadalje se navodi kako je navedeno pravo moguće ograničiti jedino u situacijama »koje su propisane zakonom i koje su prijeko potrebne radi zaštite javne sigurnosti, reda, zdravlja i morala, ili temeljnih prava i sloboda drugih«,²⁶

Na koncu, progovarajući o diskriminaciji na sljedeći način: »vjerovanje ili prakse koje su, ili navodno, tradicionalne često se koriste za opravdanje diskriminacije ili prisile na temelju vjere ili uvjerenja (...) Potrebno je također obratiti pažnju na diskriminaciju protiv etničkih skupina, osoba na temelju njihove spolne orijentacije, spolnog identiteta ili pripadnosti drugim doktrinarnim tumačenjima«²⁷, u dokumentu se, kao ključno za osiguravanje zaštite i promicanje slobode vjere, ističe povezanost navedenoga prava s ostalim ljudskim pravima te daju operativne smjernice sa sljedećim primarnim područjima djelovanja:

1. *zaštita od nasilja nad osobama na temelju njihove vjere ili uvjerenja*, u sebi uključuje i zaštitu vjerskih zajednica i njihovih posjeda, zaštitu od podjarmljujućih poruka o nositeljima nekih vjerskih ili drugih uvjerenja te promicanje usvajanja nacionalnih zakona kojima se zabranjuje javno zagovaranje vjerske mržnje koje potiče diskriminaciju, neprijateljstvo ili nasilje
2. *zaštita slobode izražavanja*, kao ključne u borbi protiv diskriminacije i netolerancije na temelju vjere ili uvjerenja, a koja se odnosi i na zaštitu od cenzure pri izdavanju publikacija i distribuciji određene literature ili na mrežnim stranicama te na poticanje preciznijega razlikovanja između govora mržnje i slobode govora
3. *promicanje poštivanja raznolikosti i tolerancije*, kroz poticanje inicijativa koje imaju za cilj promicanje atmosfere poštivanja i tolerancije među svim osobama
4. *zaštita od diskriminacije*, neizravne ili izravne, uz naglašavanje važnosti države i dužnost ukidanja diskriminirajućih zakona te implementacije zakona koji štite slobodu vjere ili uvjerenja
5. *zaštita prava na mijenjanje ili napuštanje određene vjeroispovijesti ili uvjerenja*
6. *zaštita prava na manifestiranje vlastite vjeroispovijesti ili uvjerenja*, poput prava djeteta na učenje o vjeri/uvjerenju svojih roditelja, prava roditelja na učenje svoje djece u skladu s vlastitom vjerom/uvjerenjem, prava na mirno dijeljenje vlastite vjere/uvjerenja s drugima, bez potrebe za odobrenjem države ili druge vjerske zajednice. To pravo u sebi uključuje i zaštitu od uništavanja mjesta bogoštovlja,

²⁵ COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION, *EU Guidelines on the promotion and protection of religion or belief*, 2.

²⁶ *Isto*, 3.; usp. članak 18.3. *Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima*.

²⁷ *Isto*, 5.

oskrvuća groblja, prisilnoga poštivanja vjerskih normi i nasilja nad pojedincima te strogu određenost ograničenja u manifestiranju vjere.

7. *promicanje pružanja podrške i zaštite braniteljima ljudskih prava*

8. *pružanje podrške i angažiranost u radu civilnoga društva.*²⁸

2. Rezultati istraživanja

Prije predstavljanja rezultata istraživanja uvodno će se iznijeti nekoliko općenitih informacija o pojavljivanju pojedinih zemalja članica Europske unije u izvješćima *Opservatorija*. Naime sveukupna analiza izvješća pokazala je kako se u njima, od ukupno 28 zemalja članica, izuzev Malte, pojavljuju sve zemlje. Pojavljivanje preostalih 27 zemalja članica uvelike se razlikuje učestalošću pojavljivanja, ali i brojem slučajeva. Navedeno ilustrira tablica br. 1., na temelju koje je vidljivo kako se najučestalije u izvješćima pojavljuju Francuska, Ujedinjeno Kraljevstvo (u nastavku rada UK) i Španjolska, odnosno u svih 13 proučavanih godina. Slijede ih Austrija s pojavljivanjem tijekom 12 godina, zatim Belgija i Njemačka (11), Švedska, Italija i Irsk (10), Nizozemska (9), Mađarska i Poljska (7), Hrvatska (6), Cipar, Danska i Slovenija (4), Bugarska, Češka, Rumunjska i Slovačka (3), Grčka, Litva, Luksemburg i Portugal (2) te Estonija, Finska i Latvija (1).

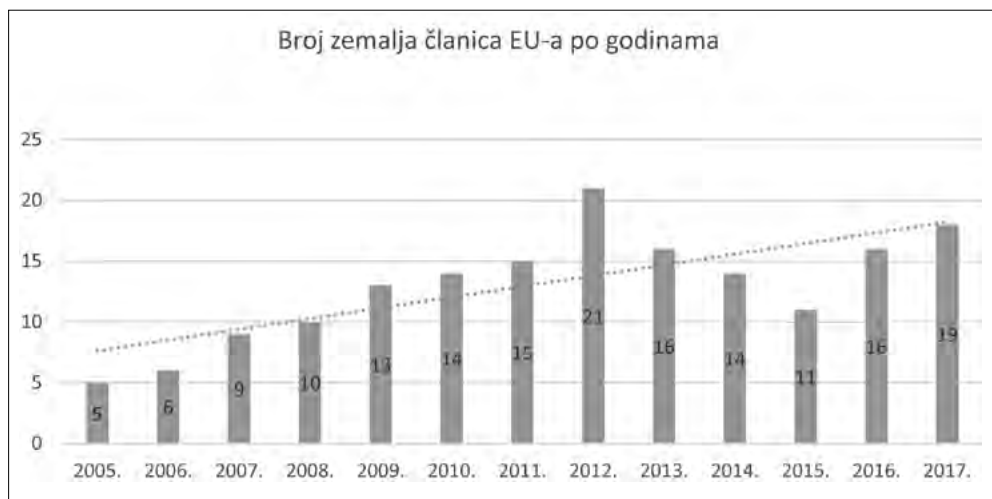
Tablica 1. Pojavljivanje zemalja članica Europske unije u izvješćima *Opservatorija*

Država	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	Ukupno
Austrija	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	12
Belgija	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	11
Bugarska	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	1	3
Cipar	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	1	4
Češka	0	0	1	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	3
Danska	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	0	0	0	4
Estonija	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Finska	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Francuska	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	13

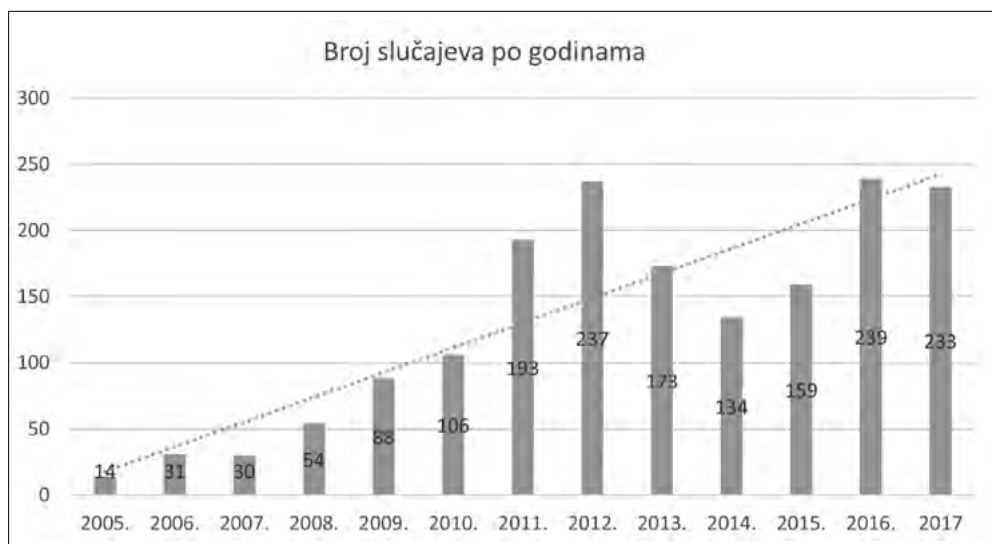
²⁸ Usp. isto, 5-10.

Država	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	Ukupno
Grčka	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	2
Hrvatska	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	0	1	6
Irska	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	10
Italija	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	10
Latvija	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Litva	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	2
Luksemburg	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	2
Mađarska	1	0	1	0	0	1	1	1	1	0	0	1	0	7
Malta	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nizozemska	0	1	1	0	0	1	1	1	1	1	0	1	1	9
Njemačka	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	11
Poljska	0	0	0	0	1	0	1	1	1	1	1	0	1	7
Portugal	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	2
Rumunjska	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	2
Slovačka	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	1	3
Slovenija	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	1	0	4
Španjolska	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	13
Švedska	1	0	0	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	10
Ujedinjeno Kraljevstvo	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	13

Iz priloženoga grafikona 1. može se uočiti kako je 2012. godine zabilježen maksimalan broj zemalja članica s evidentiranim slučajevima kršenja prava kršćana na slobodu vjere, u ukupno 21 zemlji, nakon čega je uslijedio određeni pad do 2015. godine, a potom ponovni porast broja zemalja. Stoga se može zaključiti, izuzev navedenoga kraćega pada, da je, promatrajući cjelokupno istraživano razdoblje, uočljiva tendencija porasta broja zemalja s evidentiranim slučajevima kršenja prava kršćana na slobodu vjere.

Grafikon 1. Broj zemalja članica EU-a po godinama u izvješćima *Opservatorija*

Grafikon 2. Broj slučajeva u zemljama članicama EU-a po godinama prema izvješćima *Opservatorija*

Iz priloženoga grafikona 2. uočava se da navedeno povećanje prati i porast broja slučajeva kršenja vjerskih prava kršćana u promatranim razdobljima (od 2005. do 2012. i od 2013. do 2017.), gdje je vidljivo kako je ukupno u razdoblju od 2005.

do 2012. godine zabilježeno 700 slučajeva, dok se u razdoblju nakon izdavanja *EU smjernica*, odnosno od 2013. do 2017., broj zabilježenih slučajeva povećao na 978. Dakle, unatoč nešto pozitivnijoj situaciji u 2014. i 2015. godini u odnosu na 2013., može se uočiti kako je broj slučajeva ponovno u porastu te je, premda je riječ o upola kraćem razdoblju od prethodnoga, broj slučajeva veći za 25 % od prethodnoga razdoblja.

Slijedom navedenoga, kako bi se pokazalo na koje se načine najučestalije krše prava kršćana na slobodu vjere, u nastavku je rada, u skladu sa zadanom raščlambom, navedeno prikazano prema pojedinim državama članicama, uz koje je priloženo i nekoliko tablica koje dodatno ilustriraju rezultate istraživanja.

Tablica 2. Broj slučajeva diskriminacije i netolerancije prema kršćanima (2005. – 2012.)

Država	1.1.	1.2.	1.3.	1.4.	Ukupno	2.1.	2.2.	2.3.	Ukupno	3.	4.	5.	Ukupno
Austrija	0	2	2	1	5	0	2	1	3	6	12	9	35
Belgija	0	3	0	0	3	0	0	2	2	1	5	2	13
Bugarska													
Cipar	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	1	2
Češka	1	0	0	0	1	0	1	0	1	0	1	0	3
Danska	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Estonija	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Finska	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Francuska	3	5	1	0	9	2	4	2	8	5	14	104	140
Grčka	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	1
Hrvatska	1	0	0	1	2	0	0	0	0	1	2	3	8
Irska	2	1	1	4	8	0	0	0	0	3	2	1	14
Italija	0	0	0	0	0	2	0	2	4	3	15	4	26
Latvija	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2
Litva	0	0	0	0	0	2	0	0	2	0	2	8	12
Luksemburg	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mađarska	0	0	0	1	1	0	0	0	0	1	1	4	7
Nizozemska	5	0	0	2	7	0	1	2	3	0	1	0	11

Država	1.1.	1.2.	1.3.	1.4.	Ukupno	2.1.	2.2.	2.3.	Ukupno	3.	4.	5.	Ukupno
Njemačka	1	6	10	2	19	1	6	6	13	11	8	76	127
Poljska	0	2	0	2	4	0	0	1	1	1	2	0	8
Portugal	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Rumunjska	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Slovačka	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	4	6
Slovenija	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	3
Španjolska	8	6	3	4	21	5	3	21	29	3	37	15	105
Švedska	2	0	5	0	7	0	0	0	0	0	1	0	8
Ujedinjeno Kraljevstvo	20	38	10	29	97	5	4	14	23	14	26	8	168
UKUPNO	44	63	33	46	186	17	22	52	91	49	131	243	700

Tablica br. 2. prikazuje podatke koji se odnose na razdoblje od 2005. do 2012. godine, na temelju koje se može uočiti kako je, među ukupno 700 slučajeva, najveći broj zabilježen u UK-u (168), Francuskoj (140), Njemačkoj (127) i Španjolskoj (105). Uz navedene ističu se i Austrija s 35 slučajeva te Italija s 26 slučajeva. Ako promotrimo brojeve slučajeva prema zadanoj raščlambi, vidljivo je kako se ukupno 186 slučajeva odnosi na kršenje individualne dimenzije, najučestalije na području UK-a (97), Španjolske (21) i Njemačke (19). Slijede ih Francuska, Irska, Nizozemska i Švedska s evidentiranih 7 do 9 slučajeva. U okviru navedenoga najučestalija su kršenja prava na slobodu izražavanja, s evidentiranih 63 slučaja, s najvećim brojem zabilježenih slučajeva u UK-u (38) te u Španjolskoj (6) i Njemačkoj (6). Slijede ih slučajevi diskriminacije na radnom mjestu (46), također najučestaliji u UK-u (29). S gotovo podjednakim brojem slučajeva, ukupno 44, kršeno je i pravo na prigovor savjesti, najučestalije u UK-u (20) i Španjolskoj (8). Na koncu, kršenja prava roditelja na obrazovanje djece u skladu s vlastitim uvjerenjima, s ukupno evidentiranih 33 slučaja, najučestalija su u Njemačkoj (10) i UK-u (10).

Slijedom navedenoga, analizom i raščlambom slučajeva među ukupno 24 zemlje članice, koliko ih se pojavljuje u prvom promatranom razdoblju, može se zaključiti kako je i ovo istraživanje potvrdilo dosadašnje zaključke o postojanju zakonodavnih okvira u pojedinim zemljama članicama Europske unije kao glavnim uzročnicima kršenja prava kršćana na slobodu vjere. Analiza izvješća *Opservatorija* pokazala je kako su kršenja navedenoga prava najčešće posljedica njegove kolizije s poštiva-

njem ostalih ljudskih prava. Najčešće je riječ o zakonima donesenim radi provođenja politike jednakosti, odnosno promicanja prava LGBT-populacije te spolnih i reproduktivnih prava žena, odnosno prava žena na pobačaj, čime se sve učestalije krši članak 9. *Europske konvencije o ljudskim pravima* te posljedično diskriminira kršćane. S obzirom na prostorna ograničenja ovoga rada uvid u tipove slučajeva u kojima se očituje navedeno prikazan je na primjeru zemalja u kojima su oni najučestaliji.

Analiza evidentiranih slučajeva u okviru individualne dimenzije na području UK-a pokazala je kako se najveći broj slučajeva kršenja prava na slobodu izražavanja temelji na tumačenju članka 5. *Zakona o javnom redu* iz 1986. godine, čija je prvotna namjena bila spriječiti nemire na sportskim događanjima, na kojima bi uvredljive riječi mogle dovesti do uznemiravanja ili nasilja. U današnjem, proširenom opsegu njegova tumačenja pravo kršćana na slobodu izražavanja dovodi se u svezu s LGBT-populacijom, te su, pod obrazloženjem kako ono može biti uvrjedljivo i diskriminirajuće, sve učestaliji slučajevi uhićenja, pritvaranja ili novčanoga kažnjavanja kršćana. Najčešće je riječ o uličnim propovjednicima, no učestali su i slučajevi kršenja prava na slobodu izražavanja na radnom mjestu, odnosno suspendiranja ili gubitka radnoga mjesta.

Veći broj slučajeva u UK-u povezuje se i sa *Zakonom o jednakosti* iz 2010. godine, za koji se navodi da je posljedično doveo do dodatnoga ograničavanja prava na slobodu izražavanja, kao i na prigovor savjesti. Tako se u izvješćima učestalo prikazuju slučajevi tužbi, pa i ukidanja dozvola pojedinim matičarima, vlasnicima gostinjskih kuća ili agencija za posvajanje djece, kojima se odbija prihvatiti pozivanje na prigovor savjesti u pružanju usluga istospolnim parovima.²⁹ Stoga, premda načelno postoji izuzeće vjerskih organizacija od opće zabrane diskriminacije pri pružanju dobara i usluga, kao rezultat toga zakona dolazi i do diskriminirajuće politike jednakosti na radnom mjestu.

Uz navedena područja diskriminirajuća politika jednakosti na radnom mjestu u UK-u uočava se i u školstvu, gdje je otežana edukacija u skladu s kršćanskim načelima, a javne rasprave ili iznošenje stavova o LGBT-populaciji zabranjeni su propisima te mogu dovesti do suspenzije.

Uz slučajeve koji se vezuju uz LGBT-populaciju, dio slučajeva odnosi se i na kršenje prava na prigovor savjesti prema postojećim zakonima o pobačaju. Tako se u UK-u navode slučajevi među medicinskim osobljem, kojemu je, prema članku 4.

²⁹ Usp. *Marginalising Christians – Instances of Christians being sidelined in modern Britain*, The Christians Institute, 2009.; http://www.intoleranceagainstchristians.eu/fileadmin/media/Gudrun_Uploads/Report_on_the_marginalisation_of_Christianity_in_British_public_life_2007-2011.pdf (7. 12. 2017.)

Zakona o pobačaju iz 1967. godine, omogućeno pozivanje na prigovor savjesti kod sudjelovanja u postupku pobačaja, ali im se često nameće potreba da svoja osobna uvjerenja ne izražavaju na radnom mjestu. Slična je situacija i među farmaceutima, kojima se odbija pravo na prigovor savjesti pri prodaji *pilule za dan poslije*.

Uz UK utjecaj zakona na pravo kršćana na slobodu vjere uočava se i u Španjolskoj, gdje se najveći broj slučajeva povezuje s donesenim zakonom 13/2005. kojim je izmijenjen građanski zakon o pravu na brak te je istospolnim parovima dodijeljeno pravo na brak te posljedično jednak status i prava. Taj zakon doveo je do brojnih slučajeva novčanoga kažnjavanja ili suspendiranja, primjerice matičara ili vlasnika restorana koji su, pozivajući se na prigovor savjesti, odbili pružiti im određene usluge.

Određeni broj slučajeva u Španjolskoj, kao i u UK-u, veže se uz zakon o pobačaju, odnosno *Organski zakon 2/2010 o spolnom i reproduktivnom zdravlju te dobrovoljnom prekidu trudnoće*. Prema navedenom zakonu samo osoblje koje je izravno uključeno u operativni čin abortusa (ginekolozi i anesteziolozi) ima mogućnost pozivati se na prigovor savjesti i to ako se nalaze na tzv. *crnoj listi* prigovarača savjesti. Crna lista zapravo je vladin registar za koji se navodi da dodatno pravi pritisak na liječnike, ali i predstavlja problem zbog činjenice da se u njemu ne mogu nalaziti obiteljski liječnici, premda oni zapravo dalje upućuju na specijaliste kod kojih je moguće obaviti abortus.³⁰

Na koncu, za Španjolsku se navode i slučajevi koji se vežu uz *Zakon o obrazovanju* iz 2010. godine i u okviru navedenoga na novi školski kurikulum i obveznu spolnu edukaciju. Naime prema programu *Education for Citizenship* temeljni je obrazovni predmet *Državljanstvo*, za koji se navodi da je osmišljen tako da oblikuje svijest djece zalazeći duboko u njihove vrijednosti i njihovu osobnu i obiteljsku privatnost.³¹

Slijedom navedenoga, u Njemačkoj se također slučajevi kršenja individualne dimenzije u najvećem broju povezuju s određenim zakonima. Najčešće je riječ o *Zakonu o obrazovanju* iz 1938. godine, a prema kojemu je mogućnost obrazovanja vlastite djece kod kuće dozvoljena samo u ekstremnim okolnostima. Stoga se navode slučajevi u kojima se roditelje koji žele »zaštiti vlastitu djecu od onih oblike emancipacije koje ne podržavaju i koji nisu u skladu s kršćanskom spolnom etikom«³², odnosno odbijaju slati djecu na spolnu edukaciju, obaveznu u okviru državnoga

³⁰ Usp. <http://www.intoleranceagainsthchristians.eu/case/conscience-rights-of-health-care-workers-violated.html>, 28. VII. 2010. (22. 10. 2017.).

³¹ Nakon pobune više od 55 000 roditelja i preko 2300 sudskih pritužbi navodi se da je vlada 2012. godine ukinula taj program. Usp. <http://www.intoleranceagainsthchristians.eu/case/new-educational-program-spreads-secularist-ideas-55000-parents-opt-out.html>, 1. IV. 2010. (22. 10. 2017.).

³² Usp. <http://www.intoleranceagainsthchristians.eu/case/court-upholds-homeschooling-ban-rendering-religious-convictions-irrelevant.html>, 25. IV. 2012. (22. 10. 2017.).

obrazovnoga sustava, doživljava kao prijestupnike kojima prijete novčane kazne i oduzimanje skrbništva nad djecom. Kao posljedice toga zakona iznose se i slučajevi ograničavanja provođenja kršćanskih predmeta u školama, pod obrazloženjem da krše politiku jednakosti, odnosno dovode do stvaranja *paralelnoga društva*, te slučajevi kršenja slobode izražavanja, odnosno diskriminirajuće politike jednakosti na radnom mjestu i posljedično gubitka radnoga mjesta zbog javnoga iznošenja stavova o istospolnim brakovima u korist kršćanskih vrijednosti.

Nadalje je analiza izvješća *Opservatorija* pokazala da provođenje politike jednakosti posljedično, na izravan ili neizravan način, negativno utječe i na kolektivnu dimenziju te je u ovom razdoblju zabilježen ukupno 91 slučaj kršenja prava na manifestiranje zajedništva kršćana, najučestalije u Španjolskoj (29), UK-u (23) i Njemačkoj (13). Najučestaliji su slučajevi netolerancije prema kršćanskim simbolima u javnom životu, kojih je zabilježeno ukupno 52, s najvećim brojem registriranim u Španjolskoj (21), gdje se najčešće odnose na regulative regionalnih državnih dužnosnika, pa i inicijative na razini države o donošenju zakona o uklanjanju religijskih simbola te općenito kršćanske tradicije iz javnih prostora. U najvećem broju slučajeva progovara se o školama i mijenjaju religijske povezanosti sa školskim praznicima, ukidanju ili pridavanju sekularnih obilježja kršćanskim ceremonijama, uklanjanju religijskih simbola iz javnih zgrada, trgova, ulica te kod službenih pogrebnih ceremonija.

Uz Španjolsku netolerancija prema kršćanskim simbolima i javnom očitovanju vjere učestala je i u UK-u (14), najčešće u vidu zabrana javnoga nošenja religijskih simbola, gdje se, kao jedan od primjera, navodi zabrana nošenja kršćanskih simbola među zaposlenicima NHS-a ili *British Airwaysa*, dok je s druge strane pripadnicima muslimanske i sikhske manjine dopušteno nositi hijabe i turbane. Evidentirani su i slučajevi uklanjanja poveznice školskih praznika s kršćanskim blagdanima, umanjivanja važnosti Božića u korist drugih religija te zabranjivanja javnih kršćanskih svečanosti.

Uz netoleranciju prema kršćanskim simbolima u izvješćima se navode i slučajevi ograničavanja slobode okupljanja ili udruživanja. Tako je u Španjolskoj od 2002. godine, donošenjem novoga *Organskog zakona 1/2002 o pravu na udruživanje*, lokalnim gradskim vijećima dana veća ovlast nad religijskim organizacijama. Naime, prema članku 4.5., organima vlasti omogućeno je pravo na nepružanje pomoći onim udrugama koje diskriminiraju na temelju rođenja, rase, spola, vjere, mišljenja ili bilo kojega drugoga stanja ili osobne ili društvene okolnosti.³³ Stoga se navodi kako je odredbom toga zakona za bilo koju aktivnost potrebna dozvola organa vla-

³³ Usp. <http://www.intoleranceagainstchristians.eu/case/freedom-of-association-limited-to-so-called-non-discriminatory-activities.html>, 21. V. 2013 (23. 9. 2017.).

sti, a koji je, na temelju sigurnosnih i zdravstvenih razloga, imaju pravo odbiti i time narušiti slobodu udruživanja.

Veći broj slučajeva u kojima se očituje ograničavanje rada vjerskih organizacija uočen je i u UK-u, gdje se vezuje uz ograničavanje sredstva potrebnih za rad. Navodi se kako stav nadležnih tijela o važnosti provođenja politike jednakosti te zaštite zdravlja i sigurnosti dovodi do prisilnoga zatvaranja vjerskih organizacija ili uklanjanja vjerske etike.

Na koncu, veći broj slučajeva kršenja kolektivne dimenzije odnosi se i na slučajeve zabrana molitvi na javnom mjestu ili prekidanja i ometanja obreda i javnih okupljanja, posebice *Pro-Life* organizacija, a koja su najučestalija u Njemačkoj, UK-u, Francuskoj i Španjolskoj.

Slijedom zadane raščlambe slučajeva, analizom izvješća *Opservatorija* uočeni su i slučajevi koji se povezuju s mržnjom i netolerancijom prema kršćanima, a očituju se vrijeđanjem ili širenjem predrasuda prema kršćanima. Takvih je slučajeva u ovom razdoblju zabilježeno ukupno 131, najučestalije u Španjolskoj (37), UK-u (26), Italiji (15), Francuskoj (14), Austriji (12) te Njemačkoj (8). Najčešće je riječ o vrijeđanju ili širenju predrasuda prema kršćanima u medijima, umjetnosti ili politici. Iznosi se kako je onemogućavanje kršćanima da javno iskazuju, djelovanjem i ponašanjem, svoja kršćanska uvjerenja, a time i sudjeluju u javnom životu, posljedica njihove stigmatizacije kao radikalnih, konzervativnih i prepunih predrasuda, odnosno kršćane se doživljava kao one koji priječe provođenje politike jednakosti.

Sljedeći način na koji se očituje mržnja i netolerancija prema kršćanima odnosi se na ukupno 49 slučajeva nasilja i/ili incidenata nad kršćanima, koji se najučestalije događaju u UK-u (14) i Njemačkoj (11). Dok su u Njemačkoj najčešće posljedica ometanja službi ili javnih manifestacija, u UK-u je uglavnom riječ o napadima na pojedince.

Na koncu, najveći broj slučajeva zabilježenih u ovom razdoblju, a koji zapravo najjašnije upućuju na netoleranciju prema kršćanima, odnosi se na slučajeve vandalizma nad kršćanskim objektima (crkve, groblja, svetišta). Najučestalije se pojavljuju u Francuskoj (104), Njemačkoj (76) i Španjolskoj (15) u obliku podmetanja požara u sakralnim objektima, postavljanja eksploziva, provokativnih grafita na crkvenim zidovima, provala koje imaju za posljedicu uništavanje ili krađu sakralnih predmeta u crkvama, a učestala su i oskvrnuća ili pljačke na grobljima.

Slijedom iznesenih rezultata koji progovaraju o učestalosti te tipovima diskriminacije i netolerancije prema kršćanima u zemljama članicama u prvom promatranom razdoblju u nastavku rada progovorit će se o rezultatima istraživanja kojima je utvrđeno imaju li donesene *EU smjernice* pozitivan učinak na suočavanje s problemom u pitanju.

Tablica 3. Broj slučajeva diskriminacije i netolerancije prema kršćanima (2013. – 2017.)

Država	1.1.	1.2.	1.3.	1.4.	Ukupno	2.1.	2.2.	2.3.	Ukupno	3.	4.	5.	Ukupno
Austrija	1	2	0	1	4	1	4	2	7	5	4	27	47
Belgija	4	0	2	1	7	0	0	4	4	6	4	20	41
Bugarska	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	
Cipar	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	1
Česka	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Danska	0	0	0	1	1	0	0	0	0	1	0	1	3
Estonija	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Finska	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Francuska	2	5	1	4	12	2	6	10	18	17	27	243	317
Grčka	1	0	0	0	1	1	0		1	0	0	2	4
Hrvatska	1	1	1	0	3	0	0	1	1	0	2	0	6
Irska	3	4	0	3	10	0	0	1	1	0	1	1	13
Italija	1	0	0	1	2	0	3	1	4	8	10	67	91
Latvija	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Litva	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Luksemburg	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	3
Mađarska	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	1	4
Nizozemska	1	1	0	1	3	0	1	0	1	0	1	2	7
Njemačka	2	0	4	3	9	3	4	9	16	41	14	81	161
Poljska	2	0	0	1	3	0	1	0	1	1	2	4	10
Portugal	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
Rumunjska	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	2	5
Slovačka	0	0	1	0	1	0	0	1	1	0	0	2	4
Slovenija	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	3	4
Španjolska	2	7	3	3	15	4	3	18	25	7	26	53	126
Švedska	4	1	5	5	15	1	0	0	1	7	1	8	32
Ujedinjeno Kraljevstvo	12	12	9	22	55	1	3	5	9	11	11	7	93
UKUPNO	37	33	26	48	144	13	27	53	93	106	107	528	978

Tablica br. 3. pokazuje slučajeve u razdoblju od 2013. do 2017. godine. Uočava se kako je unatoč kraćem vremenskom razdoblju, u odnosu na prethodno, broj evidentiranih slučajeva porastao sa 700 na 978. Porast slučajeva uočen je u Francuskoj (sa 140 na 317), Njemačkoj (sa 127 na 161), Španjolskoj (sa 105 na 126), Italiji (s 26 na 91), Belgiji (s 13 na 41), Švedskoj (s 8 na 32) te Austriji (s 35 na 47), dok je u UK-u zabilježen pad (sa 168 na 93).

Najučestalije kršenje u okviru individualne dimenzije može se uočiti u UK-u (55), Španjolskoj (15), Njemačkoj (9), Švedskoj (15), Francuskoj (12), Irskoj (10) i Belgiji (7). Promatrajući učinak *EU smjernica* u odnosu na pojedine slučajeve u zemljama članicama, uočava se kako je u Španjolskoj i Njemačkoj situacija nepromijenjena. Najveći broj slučajeva i dalje se odnosi na kršenja prava na prigovor savjesti medicinskoga osoblja ili farmaceuta, na slučajeve nemogućnosti izuzimanja djece iz programa spolne edukacije, gubitak radnoga mjesta zbog javnoga iznošenja stavova o istospolnim brakovima u korist kršćanskih vrijednosti te suspenzije zbog javnoga iznošenja vlastitoga kršćanskoga vjerovanja u tradicionalnu obitelj. S druge strane u UK-u i Francuskoj situacija je mnogo složenija. Naime u UK-u je, premda se uočava pad broja slučajeva, vidljiva pojava provođenja dodatnih restrikcija, koje se nadovezuju na postojeći *Zakon o jednakosti* i provođenje politike ljudskih prava. U prilog navedenom govori više slučajeva, poput slučaja kojima se ukazuje na *Smjernice* koje je izdao Fakultet za spolnu i reproduktivnu zdravstvenu djelatnost, a prema kojima medicinski stručnjaci ne mogu dobiti specijalističku diplomu iz spolne zdravstvene zaštite ako iz vjerskih razloga odbijaju prodaju *hitne* kontracepcije.³⁴ Drugi primjer odnosi se na prijedlog vlade UK-a da bi svi nositelji i zaposlenici državnih službi trebali prisegnuti zakletvu vjernosti britanskim vrjednotama, za koje se navodi da su u sukobu s tradicionalnim kršćanskom naukom o spolnosti te upućuju na postojanje opasnosti isključenja katolika iz svih državnih i javnih službi, lokalnih vijeća te zapošljavanja u NHS-u i BBC-u.³⁵

Uz navedeno u tom se razdoblju u UK-u uočava i pojava slučajeva zadiranja i onemogućavanja prava kršćana na slobodu vjere i u privatnoj sferi. U prilog navedenom govore slučajevi u kojima se progovara o ograničavanju ili onemogućavanju posvojenja kršćanskih parova na temelju njihova mišljenja o istospolnim brakovima. Na navedeno upućuje i slučaj studenta socijalnoga rada koji se s pomoću svojega privatnoga korisničkoga računa na *Facebooku* uključio u raspravu o istospolnom braku. Pod obrazloženjem da »njegov komentari mogu prouzročiti prekršaj nad

³⁴ Usp. <http://www.intoleranceagainsthchristians.eu/case/christian-conscientious-objectors-to-morning-after-pill-barred-from-sexual-health-care-diploma.html>, 1. V. 2014. (13. 10. 2017.).

³⁵ Usp. <http://www.intoleranceagainsthchristians.eu/case/uk-considering-secularist-oath-of-allegiance-to-british-values.html>, 21. XII. 2016. (13. 10. 2017.).

nekim pojedincima te se stoga smatraju neprikladnim za nekoga tko ulazi u struku socijalnog rada«, isključen je iz daljnjega programa studiranja.³⁶

Slijedom navedenoga, za Francusku se navodi kako je u nekoliko navrata proširivala opseg zakona o pobačaju koji ima za posljedicu kršenje prava kršćana na slobodu vjere. Počevši od tzv. *Loi Neiertz* zakona iz 1993. godine, u Francuskoj je zločinom određeno svako fizičko ometanje pobačaja, što uključuje i manifestacije ispred bolnica. Njegovom nadopunom 2001. godine zabranjeno je vršenje »moralnog i psihološkog pritiska« na djela koja se smatraju preprekama u slučajevima kada je pobačaj već u tijeku.³⁷ Uz navedeno 2014. godine donesen je i zakon koji radi povećanja rodne jednakosti progovara o jednakosti žena i muškaraca na pristup informacijama o pobačaju te daje ženama pravo na pobačaj u prvih 12 tjedana trudnoće, neovisno o razlozima prekida trudnoće. Na koncu se navodi da Francuska trenutačno prolazi i zakon kojim se želi zabraniti *Pro-life* mrežne stranice, odnosno *elektronsko* i *on-line* širenje informacija kojima se pokušava odvratiti žene od prekida trudnoće, proglašavajući ih ekstremističkim. To u konačnici dovodi do toga da svaka osoba ili skupina može biti potencijalno izložena riziku od kaznenoga progona i kažnjena novčanom kaznom ili kaznom do dvije godine zatvora zbog pozivanja javnosti na opasnosti i rizike pobačaja.³⁸

Uz navedene zemlje članice Europske unije u kojima je u drugom promatranom razdoblju primjetno povećanje broja slučajeva, odnosno donošenje mjera koje posljedično dodatno onemogućavaju i/ili ograničavaju prava kršćana na slobodu vjere, u zemljama članicama u kojima je u ovom razdoblju prvi put primjetan veći broj slučajeva njihova kršenja može se uočiti kako su oni također posljedica određenih zakona donesenih radi provođenja politike jednakosti. Tako se slučajevi onemogućavanja pozivanja na prigovor savjesti državnih matičara u Irskoj, uočeni u ovom razdoblju, vezuju uz *Zakon o jednakom statusu* iz 2000. godine, kojim su tvrtke obvezne ponuditi dobra i usluge svakomu tko ih zatraži. Negativan utjecaj toga zakona očituje se i u radu vjerskih organizacija koje se, premda im je omogućeno da nisu dužne obavljati istospolne ceremonije, suočavaju s novčanim kaznama ako odbiju iznajmiti dvoranu za prijem nakon ceremonije civilnoga partnerstva.³⁹

³⁶ Usp. <http://www.intoleranceagainsthchristians.eu/case/christian-postgraduate-student-expelled-for-opposing-gay-marriage.html>, 27. II. 2016. (13. 10. 2017.).

³⁷ Usp. <http://www.intoleranceagainsthchristians.eu/case/christian-on-trial-for-reaching-out-to-woman-on-the-way-to-abortion.html>, 30. VI. 2012. (13. 10. 2017.).

³⁸ Usp. <http://www.intoleranceagainsthchristians.eu/case/france-plans-to-ban-pro-life-websites-it-judges-extremist.html>, 6. X. 2016. (15. 10. 2017.).

³⁹ Usp. <http://www.intoleranceagainsthchristians.eu/case/businesses-forced-to-deliver-services-against-their-will.html>, 21. V. 2013. (22. 10. 2017.).

Učestalije kršenje prava u okviru individualne dimenzije u ovom razdoblju uočeno je i u Švedskoj, a vezuje se uz problem uvođenja obveznoga spolnoga odgoja i u tom smislu *Zakona o obrazovanju* iz 2010. godine, prema kojemu je podučavanje kod kuće legalno samo u izvanrednim okolnostima, među koje nije moguće svrstati vjerske ili filozofske razloge. Uz navedeno se evidentirani slučajevi u Švedskoj vezuju i uz problem nepostojanja pravne osnove u pogledu prava na prigovor savjesti te se ističe nezaštićenost zdravstvenih djelatnika i farmaceuta te učestala pojava suspendiranja ili gubitka posla. Na nezaštićenost ili mogući gubitak pravne osnove za zaštitu vjerskih prava kršćana upućuje i slučaj u kojem se progovara o izjavi švedskoga premijera Stefana Löfvena »da bi svi svećenici trebali biti prisiljeni provoditi istospolne brakove ili 'raditi nešto drugo'«, odnosno »da su svi svećenici, koji ne mogu blagosloviti istospolni brak, u krivom pozivu te da socijaldemokrati rade na tome da se svećenici posvete svima.«⁴⁰

Nadalje na negativan odnos prema vjerskim pravima kršćana upućuju i slučajevi u Belgiji. Primjer za navedeno jest obrazovni program francuskoga govornoga područja, gdje se u vladinim materijalima, odnosno izvješću *Combattre l'homophobie – pour une école ouverte à la diversité* kršćanstvo prikazuje osuđujuće i preprekom za edukaciju o istospolnoj edukaciji.⁴¹ Dodatno se navodi kako je od 2016. godine u obrazovnom sustavu francuskoga govornoga područja prekinuto učenje vjeronauka, koje je zamijenjeno tjednim satom državljanstva.

Uz kršenje prava roditelja na obrazovanje djece u skladu s vlastitim uvjerenjima za Belgiju se navode i slučajevi kršenja prava na prigovor savjesti, gdje je također u najvećem broju riječ o farmaceutima, matičarima i vlasnicima dvorana za vjenčanja, za koje se navodi kako nemaju pravo odbiti registrirati istospolni brak, odnosno odbiti iznajmljivanje prostora za ceremoniju vjenčanja.

Slijedom navedenoga, u okviru kolektivne dimenzije kršenja prava kršćana i dalje su prisutne Španjolska (25) i Njemačka (16) s gotovo podjednakim brojem slučajeva, Francuska s povećanjem s 8 na 18 slučajeva te UK koje bilježi pad slučajeva s 23 na 9. Međutim ono što se može uočiti jest intenziviranje procesa započelih u prethodnom razdoblju, a koji se odnose na provođenje politike jednakosti i njihov negativan utjecaj na vjerska prava kršćana. Navedeno potvrđuju zabilježeni slučajevi u Španjolskoj s intenziviranjem nastojanja oko uklanjanja svih referenci na kršćanske blagdane u školama ili javnim ustanovama, primjerice zabranom božićnih ukrasa ili ukidajući pojmove *Božić* i *Veliki tjedan* iz školskoga kalendara i zamjenju-

⁴⁰ Usp. <http://www.intoleranceagainsthchristians.eu/case/swedish-prime-minister-priests-should-perform-same-sex-marriages.html>, 24. VI. 2017. (12. 9. 2017.).

⁴¹ Usp. <http://www.intoleranceagainsthchristians.eu/case/christianity-portrayed-as-judgmental-and-dishonest-in-government-educational-materials.html>, 21. V. 2013. (12. 9. 2017.).

jući ih neutralnim nazivima poput *zimski blagdani*. Najzorniji primjer navedenoga odnosi se na zahtjev za promjenom gradskoga grba Seville na kojemu se nalazi kralj Fernando III., kanoniziran kao svetac, te riječ Mariana, dodana kako bi predstavljala gradsku posvećenost Djevici Mariji, uz obrazloženje da takva slika grba nije reprezentacija demokracije.⁴²

Na navedeno upućuju i slučajevi u Njemačkoj, gdje je u ovom razdoblju primjetno uvođenje različitih sudskih ograničenja o oblicima manifestiranja te prostornim ograničenjima odvijanja manifestacija.

Uz uočen kontinuitet u kršenju prava kršćana na očitovanje zajedništva, prema izvješćima *Opservatorija*, može se uočiti i dvostruko povećanje broja slučajeva incidenata i nasilja nad kršćanima. Za razliku od 49 slučajeva zabilježenih u razdoblju prije donošenja *EU smjernica*, u ovom se razdoblju taj broj povećao na 106, s najučestalije evidentiranim slučajevima u Njemačkoj (41), Francuskoj (17) i UK-u (11). U najvećem broju riječ je o napadima na imigrante koji su prešli s islama na kršćanstvo, napadima na svećenike te napadima na vjernike tijekom obreda ili javnih okupljanja.

Nešto povoljnija situacija u ovom razdoblju može se uočiti jedino u broju slučajeva vrijeđanja ili širenja predrasuda prema kršćanima, gdje je vidljivo određeno smanjenje sa 131 na 107 slučajeva, ali koji i dalje pokazuju znatnu brojku netolerancije prema kršćanima, najčešće u medijima, vrijeđanjem u televizijskim reklamama, serijama, glazbenim spotovima te na kazališnim predstavama. Evidentiranje takvih slučajeva najučestalije je zabilježeno u Španjolskoj (37), UK-u (26), Italiji (15), Francuskoj (14), Austriji (12) te Njemačkoj (8).

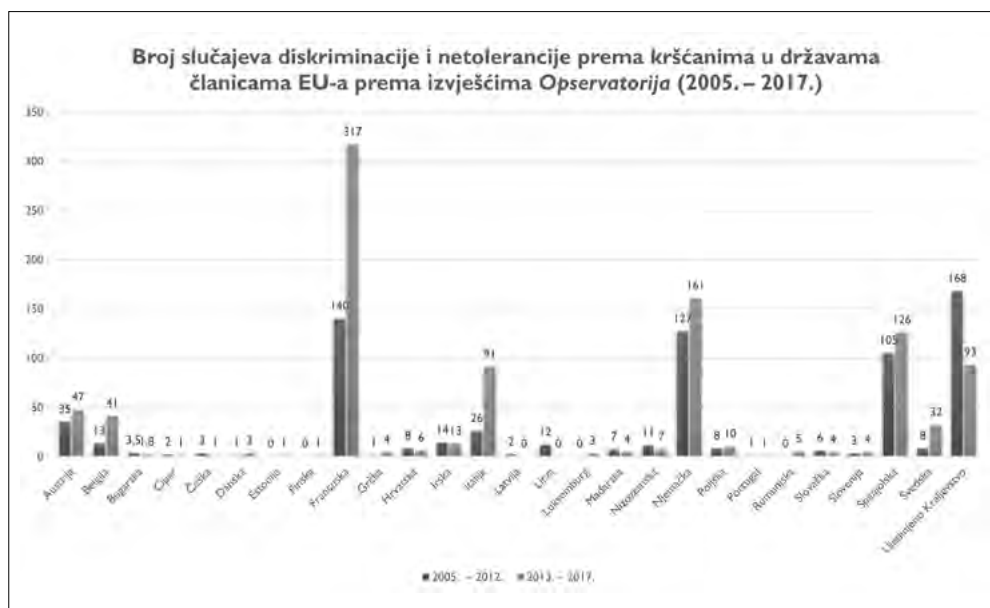
Na koncu, kao i u prethodnom razdoblju, najveći broj slučajeva u ovom razdoblju odnosi se na slučajeve vandalizma nad kršćanskim objektima (crkve, groblja, svetišta), koji je s 243 slučaja u prethodnom razdoblju porastao na ukupno 528 slučajeva. I dalje se najučestalije pojavljuju u Francuskoj (243) i Njemačkoj (81), međutim uočava se porast i u drugim zemljama članicama EU-a, poput Italije (s 4 na 67), Španjolske (s 15 na 53), Austrije (s 9 na 27) te Belgije (s 2 na 20).

Dakle zadanom raščlambom slučajeva kršenja prava kršćana na slobodu vjere, promatranim u razdoblju prije i nakon donošenja *EU smjernica*, može se zaključiti kako je, unatoč njihovom donošenju, na području Europske unije i dalje primjetan porast diskriminacije i netolerancije prema kršćanima. Usporedna analiza razdoblja pokazuje nešto povoljniju situaciju jedino u pogledu broja slučajeva vrijeđanja ili širenja predrasuda prema kršćanima (pad na 108 sa 131) te kršenja prava kršćana u okviru individualne dimenzije (pad sa 186 na 144). Najznačajnije se smanjenje,

⁴² Usp. <http://www.intoleranceagainsthchristians.eu/case/secularist-associations-call-for-removal-of-virgin-mary-from-police-medal.html>, 8. III. 2017. (12. 9. 2017.).

ponajprije slučajeva kršenja prava na slobodu izražavanja, uočava na području UK-a. Međutim analiza postojećih slučajeva u UK-u pokazala je kako se uočeno smanjenje ne treba dovoditi u svezu s poboljšanim položajem kršćana, već, naprotiv, s intenziviranjem nastojanja provođenja politike jednakosti, što dovodi do zaključka o mogućem smanjenju broja prijavljenih slučajeva zbog općega ozračja nepostojanja pravne osnove za rješavanje takvih slučajeva u korist prava kršćana.

Nadalje, uz podjednak broj slučajeva kršenja kolektivne dimenzije u obama razdobljima, odnosno neznatan porast (s 91 na 93), porast broja slučajeva najviše se očituje u okviru dimenzije nasilja i incidenata nad kršćanima (s 49 na 106) te u vandalizmu nad kršćanskim objektima (s 243 na 529). Uz navedeno uočen je i ponovni porast broja država članica u kojima se pojavljuju slučajevi te pojava država članica u kojima nisu bili zabilježeni slučajevi u prethodnom razdoblju (Luksemburg, Finska i Estonija). Također je uočeno i značajnije povećanje broja slučajeva u pojedinim državama članicama u odnosu na prethodno razdoblje (Francuska, Njemačka, Španjolska, Belgija, Švedska, Austrija, Italija), što ilustrira i priloženi grafikon 3.

Grafikon 3. Broj slučajeva diskriminacije i netolerancije prema kršćanima u državama članicama EU-a prema izvješćima Opsevatorija (2005. – 2017.)

3. Zaključna razmatranja

Cilj ovoga rada bio je prikazati rezultate analize izvješća *Opservatorija*, koji progovaraju o rastućem problemu diskriminacije i netolerancije prema kršćanima u Europi te usporedbom slučajeva u razdoblju prije donošenja *EU smjernica* (2005. – 2012.) i nakon njihova izdavanja (2013. – 2017.) progovoriti o učinku *EU smjernica* na suočavanje pojedinih zemalja članica EU-a s problemom u pitanju. Svjesni da prostorne mogućnosti ovoga rada ne nude mogućnost detaljnije elaboracije o poimanju ljudskih prava i njihovu odnosu s religijom, o čemu se vode mnogobrojne rasprave,⁴³ te zadržavajući se na analizi učinka *EU smjernica* na poštivanje i promicanje prava kršćana na slobodu vjere, u odnosu na izvješća *Opservatorija*, rezultatima ovoga istraživanja može se zaključiti da upućuju na neuspjeh u ostvarenju zadanoga cilja *EU smjernica* o promicanju i poštivanju prava na slobodu vjere, koji u konačnici treba doprinijeti razvoju demokracije, vladavine prava, mira i sigurnosti na području Europske unije. Naprotiv, ne ulazeći u detaljniju raspravu o normativnom okviru kojim Europska unija promatra i određuje odnos prema vjerskoj slobodi, odnosno problemu sigurnosti i zaštiti od nasilja, ovo istraživanje pokazuje da sekularno poimanje ljudskih prava zapravo ograničava prava svih vjerskih skupina, a ne samo manjinskih, te da trenutačna politika jednakosti paradoksalno produbljuje razlike i može dovesti do nemira i sukoba. Na navedeni zaključak upućuju rezultati koji pokazuju da se veći dio zemalja članica suočava s diskriminacijom i netolerancijom prema kršćanima, nasiljem nad kršćanima te vandalizmom nad kršćanskim objektima. Time analiza slučajeva kršenja prava kršćana na slobodu vjere, koje je uočio *Opservatorij*, pokazuje na primjeru odnosa pojedinih zemalja članica Europske unije prema kršćanima da *EU smjernice* ne uspijevaju ni u ostvarenju primarnih područja djelovanja. Naime slučajevi koje je uočio *Opservatorij* pokazuju kako je na području Europske unije primjetno ozračje nerazumijevanja, odnosno neprihvatanja činjenice da zaštita vjerskih uvjerenja u sebi nužno podrazumijeva i pravo na javno očitovanje vlastite vjere. Štoviše, rezultati upućuju kako se sve učestalije onemogućava kršćanima pravo na javno iskazivanje vlastitih kršćanskih uvjerenja

⁴³ A. DONALD, E. HOWARD, *The right to freedom of religion or belief and its intersection with other rights*, Brussels, 2015., 1-21.; S. LAVI, *Human Rights and Secularism*. Arendt, Asad, and Milbank as Critics of the Secular Foundations of Human Rights, u: H. DAGAN, S. LIFSHITZ, Y. Z. STERN (ur.), *Religion and the Discourse of Human Rights*, Jerusalem, 2014., 500-523.; S. BASKERVILLE, *The sexual agenda and religious freedom – Challenges in the Western World*, 91-105.; EUROPEAN PARLAMENT, *Religious Practice and Observance in the EU Member States*, 2013., 1-119.; COUNCIL OF EUROPE, Resolution 2036 (2015), »Tackling intolerance and discrimination in Europe with a special focus on Christians«, u: <http://assembly.coe.int/nw/xml/xref/xref-xml2html-en.asp?fileid=21549&lang=en> (12. 1. 2018.); EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS, *Shared Space of Religion and Human Rights*, Vienna, 2017., 1-33. i dr.

djelovanjem i ponašanjem, što posljedično dovodi do onemogućavanja njihova sudjelovanja u javnom životu. Za potvrdu navedenom govore brojni slučajevi kršenja slobode izražavanja koji ukazuju kako se ona ne doživljava kao sastavni dio slobode vjere i kao takva sastavni dio ostvarenja težnje promicanja tolerancije, već kao sredstvo koje može dovesti do razvijanja i povećanja diskriminacije i netolerancije na osnovu vjerskoga uvjerenja te u konačnici i do sukoba. Na neuspjeh u ostvarenju zadanih primarnih područja djelovanja upućuju i slučajevi sukobljavanja prava kršćana s ostalim ljudskim pravima, koji su posljedica diskriminirajućih zakona jednakosti, kojima se krši pravo na prigovor savjesti, slobodu izražavanja ili okupljanja. Navedeno se očituje i u nepostojanju pravne zaštite, posebice u pogledu prava na prigovor savjesti te obrazovanja djece u skladu s vlastitim uvjerenjima.

Stoga se na temelju rezultata ovoga istraživanja može zaključiti kako je glavni uzrok za neuspjeh u ostvarenju pozitivnoga učinka *EU smjernica* na suočavanje pojedinih zemalja članica s diskriminacijom i netolerancijom prema kršćanima sukobljavanje prava na slobodu vjere s ostalim ljudskim pravima, gdje je prije svega riječ o politici jednakosti, odnosno pravima LGBT-populacije te spolnim i reproduktivnim pravima žena. Uz navedeno rezultati pokazuju da i nedovoljno jasna zakonska definiranost, koja u sebi uključuje ograničavanje vjerskih prava radi potrebe očuvanja zaštite javne sigurnosti i reda, odnosno sprječavanja ugroze zdravlja, morala i temeljnih prava i sloboda drugih, uzrokuje sve učestaliju diskriminaciju i netoleranciju prema kršćanima i time dovodi do poteškoća u ostvarenju *EU smjernica*.

THE EUROPEAN UNION AND THE RIGHT OF CHRISTIANS TO FREEDOM OF RELIGION

Impact analysis of the EU Guidelines on the promotion and protection of freedom of religion or belief in relation to the reports of the Observatory on Intolerance and Discrimination against Christians in Europe

Ivana BENDRA*

Summary: *The European Union represents itself as a community of countries that pays great attention to the promotion and protection of the right to freedom of religion. With the intent to improve the implementation of the human rights policy, both within individual member states as well as their activities in the foreign policy, in 2013 it has issued EU Guidelines on the promotion and protection of freedom of religion or belief. On the other hand, it is more frequently pointed out that individual member states of the European Union, but also the European Union itself, as a political community, are confronted with various forms of religious discrimination and intolerance that violate the right to freedom of religion of the members of the biggest religious group in the European Union, the Christians. Therefore, the aim of this paper is to show whether the EU Guidelines have had a positive impact on dealing with the noted violation of the rights of Christians to freedom of religion in the European Union. This will be shown based on the analysis of the report of the Observatory on Intolerance and Discrimination against Christians in Europe and by dividing the cases before (2005-2012) and after the issue of EU Guidelines (2013-2017). Based on the analysis, it can be concluded that the European Union, despite the EU Guidelines, is still faced with a violation of the right of Christians to freedom of religion. Difficulties in resolving the primary areas of action, set out in the EU Guidelines, are most often the result of their collision with respect for other human rights and the adoption of laws for the promotion and protection of equality, especially gender equality, which consequently negatively reflect on the right of Christians to freedom of religion.*

Keywords: *discrimination and intolerance of Christians, Observatory on Intolerance and Discrimination against Christians in Europe, EU Guidelines, human rights policy, equality laws.*

* Ivana Bendra, Ph. D., Institute of Social Sciences Ivo Pilar – Local center Vukovar, J. J. Strossmayera 25, P.O. box 58, 32000 Vukovar, Croatia, Ivana.Bendra@pilar.hr